

HELSINKI Bulletin

Helsinki Committee for Human Rights in Serbia

Rige od Fere #20/V, 11000 Belgrade, Serbia

phone/fax: +381 11 30 32 408

e-mail: biserkos@eunet.yu; www.helsinki.org.yu

Br. 30 • Jun 2009.

CRNA REKA: SLUČAJ ILI PRAVILO

Nakon samo dve sedmice otkako je nedeljnik "Vreme" objavio tekst o brutalnom "lečenju" narkomana u Duhovno rehabilitacionom centru Crna Reka¹, javnost u Srbiji je gotovo zaboravila na ovu priču. Na šokantne snimke zlostavljanja šticećenika u pomenutom Centru, koje su preneli svi mediji, brzo su reagovalе državne institucije. Zaštitnik građana Saša Janković je podneo krivične prijave protiv devet lica zbog zbog nadrilekarstva, nadriapotekarstva i nanošenja teških fizičkih povreda šticećenicima, Ministarstvo zdravlja je uputilo inspekciju, Opštinsko javno tužilaštvo u Tutinu je podnelo zahtev za sprovođenje istrage protiv upravnika Centra protojereja Branislava Peranovića i njegovog zamenika đakona Nemanje Radisavljevića zbog krivičnog dela nasilja i mučenja, a policija pokrenula široku istragu. Medjutim, ishod inicijativa državnih organa je sledeći: inspekcija Ministarstva zdravlja nije utvrdila bavljenje nadrilekarstvom u Crnoj Reci, Opštinski sud u Tutinu je odbio da odredi pritvor Peranoviću, tužilaštvo je najavilo žalbu zbog takve odluke, ali Centar i dalje radi. Veoma važna je i reakcija crkve: nakon što je

Sinod Srpske pravoslavne crkve oštro osudio dešavanja u Centru i pozvao državu da sprovede istragu i kazni odgovorne, episkop raško-prizrenski Artemije je smenio upravnika centra Branislava Peranovića i najavio crkveno-sudski postupak zbog primene nedopustivih metoda kažnjavanja nad šticećenicima centra.

Evidentno zlostavljanje i mučenje šticećenika u Duhovnom rehabilitacionom centru *Crna Reka* otvara niz pitanja koja nisu samo formalno-pravne prirode. Kako izgleda, niko i ne traži odgovor. Pre svega, javnost je ostala uskraćena za objašnjenje kako i gde je registrovan ovaj Centar? Nakon objavljivanja video snimka, i država i crkva su požurile da se ograde od ove zajednice. Tako je Ministarstvo zdravlja saopštilo da nije izdalo dozvolu za rad Centru i da će tamo odmah uputiti inspekciju. Mediji su preneli i izjavu rukovodioca Centra Branislava Peranovića da nije reč o zdravstvenoj ustanovi, već o delatnosti crkve, pri Eparhiji raško-prizrenskoj uz blagoslov arhijereja vladike Artemija. Sinod SPC je saopštio da je sa „zaprepašćenjem i žaljenjem primio vest o brutalnom nasilju koje se primenjuje prema obolelima od bolesti zavisnosti“ i da

¹ Prvoslav Karanović: "Ubijanje Boga lopatom", *Vreme* br.959, 21.maj 2009.

poziva vladiku Artemija „da odmah i bez odlaganja raspusti nelegalni stacionar za lečenje bolesti zavisnosti“². Međutim, vladika Artemije je negirao vezu sa Centrom, što je potkrepio činjenicom da u njemu ne rade monasi³. Vladika Artemije je, osim toga, tvrdio da je reč o „montiranom procesu“ protiv njega lično zbog odluke da uskrati gostoprimstvo Džozefu Bajdenu, nakon čega je Vašington izvršio pritisak na vlasti u Beogradu da se ta odluka promeni. Sinod je reagovao saopštenjem koje je potpisao episkop bački Irinej⁴ čime je nedvosmisleno potvrđena ingerencija crkve nad Centrom. To može biti i najava crkvenog postupka protiv protojereja Peranovića (da li i vladike Artemija?). Sa druge strane, pružena je sofisticirana podrška državi, koja se može tumačiti kao dalje približavanje SPC i vladajuće političke opcije. Naime, Episkop bački podvlači da Centar nema dozvolu Ministarstva zdravlja i da njime ne upravljaju medicinski kvalifikovana lica već dva klerika koja su na platnom spisku eparhije⁵.

To je prvi put da se Sinod obratio nadležnim državnim organima sa zahtevom da ispituju ceo slučaj i preduzmu mere iz svoje nadležnosti, a žrtvama nasilja i svima koji su njime pogođeni izražava najiskrenije žaljenje. Veoma oštar ton i izbor reči upućenih episkopu Artemiju, očito odslikavaju i duboke sukobe unutar SPC. Međutim, ako je Sinod zatečen i „zaprepašćen“ saznanjem o nasilju koje se sprovodi unutar „nelegalnog stacionara“, postavlja se sledeća dilema: ili SPC nije znala za ovu nelegalnu delatnost, ili je takvu delatnost ipak odobrila, ali nije znala da ona podrazumeva i upotrebu nasilja? U oba slučaja postoji jasan osnov za pokretanje istrage i utvrđivanje odgovornosti. Ili je Sinod znao i jedno i drugo, ali je verovao da

to neće saznati niko izvan crkve? Ili je, možda, verovao da će crkva zauvek ostati nedodirljiva i neupitna? Kakvi god odgovori bili, oni za SPC nisu povoljni i ozbiljno dovode u pitanje i njeno delovanje i unutrašnju organizaciju. Uprkos zatvorenosti crkve i zavetu (ili zaveri) ćutanja njenih velikodostojnika i službenika, u javnost sve češće dospevaju podaci koji bude opravdane sumnje u zakonitost nekih poslova i delovanja pojedinaca.

Ponašanje države zabrinjava još više. Nakon boravka inspekcije u Duhovnom rehabilitacionom centru *Crna Reka*, ministar zdravlja Tomica Milosavljević je saopštio da „inspekcijskim nadzorom nije utvrđeno da se neko bavio nadržilekarstvom, ali da to ne umanjuje odgovornost za eventualno maltretiranje ljudi zbog čega je zaštitnik građana podneo krivičnu prijavu koja je u proceduri“⁶. Ističući da Centar nije zdravstvena ustanova i da nema dozvolu da se bavi lečenjem, ministar je podsetio da su mediji u više navrata afirmativno pisali o tom Centru, da su tamošnje procedure nazivali lečenjem, zbog čega se stvorila pogrešna slika da je medicinsko lečenje bolesti zavisnosti suvišno. Ministar je zaključio da je zlostavljanje neprihvatljivo bilo gde u Srbiji i da takvim slučajevima treba da se bave istražni organi. Međutim, ministar Milosavljević duguje mnoga objašnjenja. Pre svega, zašto Ministarstvo zdravlja nije naložilo zatvaranje Centra, kad nema dozvolu za lečenje? Ili se narkomanski zavisnici u Srbiji ne tretiraju kao pacijenti, te na njih ne treba trošiti dragocen zdravstveni dinar već ih treba prepustiti bilo kome ko hoće da se njima bavi? Inspekcija Ministarstva nije pronašla elemente nadržilekarstva, uprkos činjenici da nekvalifikovane osobe određuju i sprovode tretman teških zavisnika. Takodje, nije primetila nedostatak adekvatne medicinske procedure, niti je uočila da je štićenicima Centra nedostupno

² Saopštenje Sinoda SPC, *Agencija Fonet*, 23.maj 2009.

³ *RTS*, 24.maj 2009. www.rts.rs

⁴ Saopštenje Sinoda SPC, 26.maj 2009.

⁵ *Isto*

⁶ *RTS*, 25.maj 2009.

pravo na odgovarajuću negu i zdravstvenu zaštitu.

Razlog za zabrinutost je i to što ministar zdravlja smatra da je Centar „nevladina organizacija koja ima svoje mesto u resocijalizaciji zavisnika, ali tek posle adekvatnog medicinskog lečenja“⁷. O posledicama torture nad osobama koje već imaju problem psiho-socijalne i emotivne nestabilnosti takođe nije bilo reči, mada je, između ostalih, upravo Sekcija za bolesti zavisnosti pri Srpskom lekarskom društvu (SLD) skrenula pažnju na neprihvatljivost primene bilo kakve vrste sile i agresivnosti, a posebno prema bolesnim ljudima⁸. U saopštenju SLD se takođe navodi zabrinutost, „jer je za otkrivanje ovakvog postupka bilo potrebno mnogo vremena, na šta su u poslednje četiri godine pojedini članovi naše sekcije u više navrata ukazivali“⁹. Javnost je ostala uskraćena za informaciju kome je SLD ukazivalo na postojanje nedopustivog i nezakonitog lečenja zavisnika, i zašto lekari nisu prijavili takva saznanja tužilaštvu, ili bar obavestili medije?

Iako je *slučaj Crna Reka* još uvek pod istragom, nema nagoveštaja da će građani Srbije dobiti odgovore na sva ova, i mnoga druga pitanja: da li je Centar Crna Reka registrovan kao nevladina organizacija, šta je navedeno kao delatnost, kolikom i čijom imovinom raspolaže, kako prikuplja i raspolaže finansijskim sredstvima itd. Ukoliko je, ipak, reč o verskoj organizaciji - kako je moguće da ona deluje u suprotnosti sa crkvenim kanonima i van stroge hijerarhije, da li su i drugi duhovni centri „privatno vlasništvo“ u čiji rad se ne meša ni crkva, ni država...

Krucijalno pitanje je da li će država, nakon ovog slučaja, pokrenuti mehanizme za zaštitu građana i zakonitosti, bez obzira na to što se ugrožavanje i kršenje prava dešavalo u okrilju crkve? To je odavno

neophodno, i nikako nije usmereno protiv crkve već bi, naprotiv, i njoj donelo korist. I na državnim organima i na crkvi je da se ozbiljno pozabave raširenim pojavama nadri lekarstva i nadriapotekarstva, egzorcizma i sl. koje najčešće imaju utemeljenje u kvazireligijskim tumačenjima i srednjevekovnim obredima. Na drugoj strani, nesumnjiva je odgovornost države u edukovanju stanovništva, kao i u obezbeđivanju uslova za adekvatno lečenje i zbrinjavanje svih bolesnika, siromašnih, osoba sa bilo kojom vrstom invaliditeta, starih i nemoćnih itd. Na državi je i da obezbedi kontrolne mehanizme i nadzor, kao i efikasnu reakciju u svakom pojedinačnom slučaju zloupotrebe ili kršenja ljudskih prava. Zrela i politički odgovorna vlast bi morala da sagleda sve aspekte „slučaja Crna Reka“ i da preduzme sve što je neophodno, kako bi celo društvo dobilo jasnu poruku da su u Srbiji zaista svi jednaki pred zakonom. Umesto brojnih „talk-show“ emisija, igara na sreću, skarednih i primitivnih estradnih produkcija, televizije sa nacionalnim frekvencijama bi trebalo da odvoje vreme za ozbiljno i argumentovano preispitivanje pojava koje duboko potresaju naše devastirano društvo. Posebna odgovornost je na RTS, koja bi morala biti primer profesionalnog, kreativnog i odgovornog javnog servisa.

⁷ Isto

⁸ Saopštenje Sekcije za bolesti zavisnosti SLD, 26.maj 2009. www.rts.rs

⁹ Isto